

recenzije – recensioni

Celestin TOMIĆ, *Otkrivenje*. Komentar. Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb 1997., 343 str.

Potem ko je profesor Celestin Tomić razložil v petnajstih knjigah odrešenjsko zgodovino Svetega pisma – od teh devet knjig posveča starozavezni odrešenjski zgodovini, šest pa novozavezni – je napisal še razlago zadnje knjige Svetega pisma, *Razodetja*. Knjigo je izdal, kakor vse prejšnje, provincijalat hrvaških minoritov; natisnila pa tiskarna Matoš v Samoboru. Ima 343 strani, tako da je obsežnejša, kakor so v povprečju knjige z razlago odrešenjske zgodovine. Izšla je za njegov osemdesetletni življenjski jubilej.

Tako visoka starost kaže po eni strani na neutrudljivo delo prof. Tomića; po drugi pa je prav razlaga *Razodetja* logični zaključek njegovega razlaganja Svetega pisma, kajti kakor cerkveni stolp nudi pogled na vso okolico, tako je *Razodetje* krona vsega Svetega pisma in nudi pogled v neskončne širjave, pravi Albert Geiger, ki je napisal izvrsten komentar te knjige za zbirko *Kratkih komentarjev Svetega pisma* in jih je izdala nemška katoliška svetopisemska družba, Bibelwerk, v Stuttgartu. V nobeni svetopisemski knjigi ni Sveto pismo tako navzoče kakor ravno v *Razodetju*. V 404 vrsticah, kolikor jih ima *Razodetje*, se pisatelj okrog 600-krat sklicuje na Sveto

pismo stare zaveze, uporablja njegovo izrazje in simbole, čeprav ga niti enkrat dobesedno ne navaja. V njem je enako množično zastopana Nova zaveza, čeprav tudi nje pisatelj naravnost ne navaja. Njegovo sporočilo namreč v celoti sloni na Jezusovem nauku, posebno na eshatološkem govoru (Mt 24 – 25; Mr 13; Lk 21), in nauku drugih novozavezniških pisateljev, posebno apostola Pavla. Zato je samo tisti, ki pozna vse Sveto pismo, sposoben napisati dober komentar *Razodetja*. Prof. Tomić pa to je. To spričuje že njegovo razlaganje *Razodetja*.

Razodetje je namreč knjiga v kateri je vsepolno nenavadnih dogodkov in podob. V njej prevladujejo simboli, od simbolov oseb (Sedeči na prestolu je simbol Boga) in krajev (Jeruzalem je simbol nebes), prek simbolov barv, črk in števil do njenega simboličnega verskega sporočila. Skratka, *Razodetje* je napisano v govoricu, ki je nam tuja in skrivnostna. Rečemo ji kar *apokaliptična*. Te ne smemo razumeti dobesedno kakor počno različne ločine in prihajajo zato večkrat v brezizhoden položaj. 144.000 ni aritmetično število, temveč simbolično, zato 144.000 zaznamovanih ni zaključeno število v katerem vidijo Jehovine priče sebe in se imajo zato za razred čistih devic, temveč je skrivnostno število, ki pomeni *polnost*, v tem primeru *množico*, ki je *nihče ne more prešteti*. (148)

Prva značilnost Tomičevega razlaganja *Razodetja* je, da apokaliptične govorce

ne razlaga dobesedno, temveč na temelju ustaljenega svetopisemskega izrazja in temeljitega poznanja svojskosti apokaliptične govornice sproti določa izrazom pravi pomen. *Bela obleka* pomeni nebeško bitje, božanski svet, duhovnika; *zlati venec na glavi* je znamenje zmage in kraljevskega dostojanstva; *sedem rogov* je polnost moči, kajti *sedem* pomeni polnost, celovitost; rog pa moč, silo. S takšnim pojasnjevanjem nareja besedilo razumljivo, njegovo versko sporočila pa dobiva tako svoj polni pomen.

Ker je pravilno razumevanje apokaliptične govornice ključnega pomena za pravilno razumevanje *Razodetja*, Tomić že v uvodu (21–25) pojasnjuje svojskost te govornice.

Tomić je knjigam vedno pisal uvode. V njih je pojasnjeval tudi načelna vprašanja, na primer navdihnjenje, tokrat pa je zožil uvod na vprašanja, ki pojasnjujejo bistvo apokaliptične književne vrste in njene govornice. Tudi sedaj pojasnjuje vse okoliščine, ki zagotavljajo verodostojnost *Razodetja*, od avtorstva do njegove zgradbe, čeprav vseh ne pojasnjuje enako obsežno. Tako se ne zgublja ob vprašanju, kdo je tisti Janez, ki se štirikrat tako predstavi v *Razodetju*, pač pa prepričljivo pokaže, da je *Razodetje* kanonična knjiga in zato prava svetopisemska knjiga. Prav tako se ne zapleta ob vprašanju zgradbe *Razodetja*, čeprav mnogi sodobni komentatorji posvečajo temu veliko prostora. Vprašanja celovitosti (integritete) knjige Tomić niti ne omenja, pač pa v smislu naročila Janezu, naj zapiše to, »kar je in kar se bo zgodilo poslej« (1,19), smiselno deli knjigo v dva dela: v zgodovinski (pogl. 1–3) in apokaliptični (pogl. 4–22). Notranja delitev apokaliptičnega dela pa se tako zelo ujema z vedno večjim odkrivanjem poslednjih skrivnosti, da narava apokaliptičnega sporočila najbolj opravičuje takšno delitev

vsebine. Morda bi bilo prav, če bi še bolj naglasil, da je *Razodetje* po zdradbi pismo. Ima namreč vse prvine antičnih in tudi Pavlovih pisem, kar pomeni, da je *Razodetje* pismo z obsežno vsebino. V tem je njegovo posebno sporočilo. Tako nujno ga moramo brati in nanj odgovoriti, kakor preberemo pismo in nanj odgovorimo, »zakaj čas je blizu« (1,3).

Posebno poglobljeno, nazorno in poučno pa pojasnjuje apokaliptično govornico, zlasti simboliko črk, barv in števil v vseh njihovih kombinacijah (22–25). Z uvodom seznaja bralca s skrivnostjo apokaliptične govornice in ga s tem usposablja za pravilno razumevanje *Razode*.

Čeprav drugi, apokaliptični del (4, 1–22,5), napoveduje dogodke, ki se bodo zgodili na koncu odrešenjske zgodovine, jih večkrat pripoveduje tako, kakor da govori v naš čas. Za podobami teh dogodkov vidijo nekateri razlagalci *Razodetja* dogajanje naših dni. *Potem ko je zatrobil peti angel, je padla zvezda na zemljo in odprla žrelo brezna. Iz žrela se je vzdignil dim, iz dima pa so se vsule kobilice na zemljo. Hrum njihovih perutnic je bil kakor ropot bojnih voz (prim. 9, 1–9 passim)*. Te kobilice, pravijo, so podoba sodobnih bojnih letal migov, mirageov, phantomov, ki trosijo smrt. Hrup njihovih reaktivnih motorjev pa *ropot bojnih voz*. Ali: po trobentanju šestega angela je prišlo veliko konjenikov, *po številu dvesto milijonov*, od Evfrata sèm (prim. 9,13–19 passim). V njih, pravijo, je apokaliptik gledal motorizirano artilerijo, tanke, gosenice in oklopna vozila z jedrskimi naboji, kajti »njihovi repi so podobni kačam in imajo glave, s katerimi morejo škodovati« (9,19).

Takšna razlaga je zelo sugestivna. Sveto pismo pridobi na aktualnosti, vendar se ob njej takoj postavlja vprašanje, če res drži. *Razodetje* je napisano za vse čase, zato bi njegovo sporočilo presahnilo, če bi ga

omejili samo na določen čas. Takšna razlaga jemlje *Razodetje* končno veljavnost in univerzalnost. Tomič ga nikdar ne razlaga tako. On nikdar ne konkretizira dogodkov in podob *Razodetja*. To je druga značilnost njegovega razlaganja. V zadnjih dogodkih odrešenjske zgodovine le dosledno odkriva versko sporočilo, ki je odločujoče tudi za nas, pa čeprav apokaliptik ni mislil naravnost na nas. Zato je velika razlika, če Tomič z atomskim žarčenjem, ki ga je povzročila eksplozija jedrske elektrarne v Černobilu (162) ponazarja božjo šibo, ki jo je povzročil padec velike zvezde in je ogrenila tretjino vodâ in izvirke. Tomič ne pravi, da je bila s padcem zvezde, ki se imenuje pelin, napovedana eksplozija v Černobilu, niti da bi bila ta eksplozija preokrovana, temveč z njenim žarčenjem samo pojasnjuje duševne muke, ki jih bodo prestajali zemljani zaradi padca zvezde, ki bo ogrenila vode.

Pojasnilo podkrepi razlago, vendar ne zožuje verskega sporočila na konkreten primer in ne pravi, da je prerokba izpolnjena. Včasih so res časovne razmere take, da se naravnost pokrivajo s podobami in simboli s katerimi apokaliptik posreduje versko sporočilo. Če bi podobo zveri iz morja (13,1–2) razlagal samo tako, da bi zver čimbolj natančno opisal in opis podkrepil še z vzporednim videnjem pri Danielu (prim. Dan 7,3–8), bi bila razlaga zelo nedorečena. Če pa razlagalec pojasnjuje zver iz morja tako da razlozi njene pritike, ki so označene s simboli, pa postane njegova razlaga zaradi časovnih razmer tako določena, da je morda razlagalec ne bo preživel. V njegovi razlagi bi diktatorji videli sebe, kajti povedati bi moral, da je zmaj priklical zver iz morja (12,17). Zmaj pa pomeni satana. Ta pa je, po Jezusovih besedah, »vladar tega sveta« (Jn 12,31; 14,30; 16,11). Zver iz morja ima namreč deset rogov in sedem glav. Ker število deset pomeni tako

polnost (totalitas), da izključuje vsako drugačnost, jo zatira in ji krati pravico do obstoja, in ker rog pomeni *oblast, moč*, pomeni zver iz morja takšno totalitaristično oblast, ki izključuje in zavrača vse, kar je njej nasprotno. In ker ima zver sedem glav, pomeni, da ta izključujoča oblast deluje do kraja premišljeno (sedem pomeni *popolnost, celovitost*) in razumno. In ker ta oblast deluje tako, da »preklinja Boga in začenja vojno s svetimi« (prim. 13,6,7), se je res težko ubraniti skušnjavi, da ne bi podobe zveri iz morja poistil s totalitarističnim režimom, ki se premišljeno vojskuje z vsem kar je božjega. Prav zato je v krajih, kjer vlada totalitaristični režim, težko razlagati *Razodetje*.

Gotovo, da taka razlaga popolnoma ustreza podobam zveri iz morja, čeprav je težko reči, da je s tem mišljen totalitaristični komunistični režim, ki je duhovno usužnjeval ali še usužnjuje številne narode sveta, zato Tomič pravilno razlaga te podobe tako, da izhaja apokaliptikovih časovnih razmer in pri tem misli na kult rimskih cesarjev, ki so zahtevali zase božje čaščenje. Ker pa apokaliptikovo versko sporočilo velja za vso zgodovino božjega kraljestva na zemlji, Cerkev, moremo v teh podobah razbrati tudi današnje totalitaristične oblasti, ki izključujejo vse, kar je božjega. Ker pa apokaliptik posebej meri na eshatološki čas, bi bilo nesmiselno, če bi se ustavljali pri današnjih totalitarističnih oblasteh, temveč se moramo nujno usmerjati v prihodnost, ko bo morda delovanje zveri iz morja še bolj izključujoče, nasilno in morilsko, tako da bodo zaradi krvavega preganja vsega kar je božjega dobile Jezusove besede »bo Sin človekov kadar pride, našel vero na zemlji?« (prim. Lk 18,8), svoj polni pomen.

Tretja odlika Tomičevega razlaganja so pojasnjevanja temnih, a ključnih podob *Razodetja*. Kdo so angeli sednih Cerkev,

katerim mora videti poslani pisma? (110) Kdo je žena, ki se je prikazala kakor veliko znamenje na nebu? Ali je to Marija v nebeški slavi, kakor jo je upodobil španski slikar Murillo ali pa je to podoba Cerkev? (204–206) Kdo je velika vlačuga, ki sedi nad mnogimi vodami? (262–263) Kaj je tisočletno kraljestvo in kdaj bo nastopilo? (291–297) Mnenja glede teh podob se med razlagalci razhajajo. Tomić kratko omenja vsa važnejša. To so pravzaprav povzetki mučnih in raznovrstnih raziskovanj, tako da že z navajanjem le-teh pokaže, koliko nejasnosti in težkih vprašanj je v *Razodetju*. Tomić se izrecno ne opredeli za nobeno razlago, vendar iz opozarjanja, kako le-te utemeljene, lahko razberemo, kam se nagiba sam. Ne z besedami, temveč z vsebino nakaže svojo usmeritev tako da bralca ne pušča stati pred vprašanjem.

Sicer pa je vse njegovo razlaganje močno dokumentirano. Pri branju takoj opazimo, da vse razlaganje dosledno izhaja iz Svetega pisma. Tomić razlaga Sveto pismo s Svetim pismom, zato je njegovo razlaganje verovno, prepričljivo in duhovno bogato. Premnogi navedki iz Svetega pisma, tako Stare zaveze kakor Nove zaveze, potrjujejo, da je njegovo razlaganje do kraja svetopisemsko. To po svoje spričuje tudi statistika. Izredno veliko jo je v njegovem komentarju *Razodetja*. Zdi se, da ga je pisal s pomočjo računalnika. V *Razodetju* je 12-krat omenjeno naročilo piši (243), število sedem je omenjeno 54-krat (24), Kristus je 36-krat označen kot Jagnje (36) itd. S statistiko nazorno pokaže navzočnost posameznih resnic v *Razodetju* in njegovo vsebinsko usmerjenost.

Čeprav so biblicisti na slovanskem Jugu napisali že nekaj kvalitetnih člankov in razprav iz *Razodetja*, nam je profesor Celestin Tomić prvi poklonil celovit sodoben komentar te knjige. Knjigo je napisal v pravem času. Čim bolj se približujemo letu

2000, tembolj raste zanimanje zanjo, ne samo med katolični, še bolj med ločinami, ki jo razlagajo po svoje. Knjige ni napisal zato, da bi jih odvrnil od zmot, temveč da bi nas ubranil pred njimi in da bi spoznali njeno sporočilo v luči Svetega Duha, ki je navdihoval Janeza pri pisanju te edinstvene novozavezne knjige. Tomičev komentar se odlikuje po temeljitem poznanju Svetega pisma, doslednem svetopisemskem razlaganju *Razodetja*, treznem, prepričljivem in argumentiranem pripovedovanju. V njem je združeno veliko zgodovinskega, arheološkega in etnološkega znanja. To daje knjigi, ki miselno sega v neslutene širjave, posebno verodostojnost. Prav tako moram opozoriti na dragocena duhovna razmišljanja v knjigi, posebno po razlagi pisem sedmim Cerkvam. (110–113) Ker vprašanja, kako se naše življenje ujema ali ne ujema s pohvalami ali grajami v teh pismih, postavlja Kristus, ki poveličan živi v teh Cerkvah, so ta razmišljanja izvrsten obrazec za dnevno spraševanje vesti. V knjigi, katere temelji opomin se glasi »čas je blizu« (1,3), ne v smislu, da je tik pred vrati, temveč da ne vemo ne ure ne dneva, je tako spraševanje vesti, še kako na mestu.

Francé Rozman

Ivan KARLIĆ, *Il Gesù della storia nella teologia di J. Moltmann*. Pontificia facoltà teologica S. Bonaventura (Seraphicum). Collana di »Cristologia«. Herder – Emf, Roma 1996., 248 str.

Ivan Karlić, član redovničke zajednice franjevac konventualaca, studirao je na Papinskom teološkom fakultetu – Seraphicum u Rimu te napisao i obranio dok-